ההוא גברא דהוה ליה ברא דהוה שמיט כיפי דכיתנא אסרינהו לנכסיה עליה אמרו ליה ואי הואי בר ברך צורבא מרבנן מאי אמר להון (א) ליקני הדין ואי הואי בר ברי צורבא מרבנן לקנייה מאי אמרי פומבדיתאי קני על מנת להקנות הוא וכל קני על מנת להקנות לא קני ורב נחמן אמר קני דהא סודרא קני על מנת להקנות הוא אמר רב אשי ומאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מיתפיס ועוד סודרא קני על מנת להקנות וקני מן השתא הלין ניכסין דהדין לאימתי קני לכי הוי בר בריה צורבא מרבנן לכי הוה הדר סודרא למריה אמר ליה רבא לרב נחמן והא מתנת בית חורון דקני על מנת להקנות הוא ולא קא קני וזימנין אמר ליה משום דסעודתו מוכחת עליו וזימנין אמר ליה ר' אליעזר היא דאמר אפילו ויתור אסור במודר הנאה תנן אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה כל לאיתויי מאי לאו לאתויי הא מילתא דשדיא (ב) בכיפי לא לאתויי לישנא בתראה דשמעתיה דרבא:

הדרן עלך השותפין

ר"ן

ההוא גברא דהוה ליה ברא דהוה שמיט כיפי דכתנא. שהיה גונב אגודות של פשתן: אמרו ליה ואי הוי בר ברך צורבא מרבנן מאי. מה תהא עליו למה לא יקנה אותם. ואם תאמר דהא אע"ג דאסרינהו עליה הוה קני להו בר בריה דהא כדתנן לעיל (ד) דמאן דאסר נכסיה אבריה אע"ג דאינו רשאי ליהנות מהן אפי' הכי גוף הנכסים דידיה הוי דמכל מקום תנן (ה) נותן לבניו או לאחיו וכיון שכן בר בריה הוה ירית להו אי הוי צורבא מרבנן או ע"ה ומתרץ נמי אי בעי למתבינהו לבריה מצי עביד כדתנן נותן לבניו או לאחיו וכדפירשנו לעיל (ד' מו.) י"ל דהך עובדא הכי הוי דלההוא גברא הוו ליה תרין בני חד דמעלי ואידך דהוי שמיט כיפי דכתנא והכירו בו דהוה בעי למתבינהו לנכסיה לההוא דמעלי ומשום הכי אמרו ליה אי הוי בר ברך צורבא מרבנן למה לא יזכה בנכסים ואהדר להו שפיר קאמריתו ליקני הדין פלגא ואי הוה בריה צורבא מרבנן ליקניה בריה לההוא פלגא ואי לא ליהוו כולהו להך ברא דמעלי: אמרי פומבדיתאי קני על מנת להקנות הוא ולא קני. דאע"ג דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה התם שאני דמכל מקום הרי הוא זוכה בה לשעתו ומשתמש ממנה אבל הכא דלא אקני ליה לבריה כי היכי דליזכי בהו כלל אלא כי היכי דליקנינהו לבריה כי הוי צורבא מרבנן לא קנה והך ברא דמעלי קני כולהו נכסי דהא כל היכא דהאי לא קני לאידך אקנינהו: ורב נחמן אמר קני על מנת להקנות קנה. אע"פ שלא נתן לזה כלל אלא כדי שיקנה לפלוני: דהא סודרא קני על מנת להקנות הוא. דכי יהיב קונה סודריה למקנה אינו מזכהו בו לשום דבר אלא שיהא לו בו קנין בכדי שיקנה לו קרקע שלו ואפי' הכי משבינן ליה קנין שעל ידו קנה לוקח את השדה. אלמא קנין כי האי קנה: אמר ליה רב אשי מאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מתפיס. כלומר מנא לך דאי בעי מקנה לעכוביה לגמרי לא מצי עביד: ועוד סודרא קני על מנת להקנות מן השתא הוא. כלומר לכשתמצא לומר דסודרא קני על מנת להקנות הוא מיהו איכא ביה חדא למעליותא דהוי קני על מנת להקנות מן השתא מקמי דמהדר סודרא מקנה לקונה דהתם קנין מעכשיו הוא אבל הכא הלין נכסי לאימת קני לכי הוי בריה צורבא מרבנן דמסתמא כיון שלא הקנהו אלא להקנותם לבנו ודאי לא היה דעתו שיקנם עד אותה שעה דמאי לעביד בהו בנתיים: והוא שעתא הדר סודרא למריה. כלומר כלתה לה אותה הקנאה בין שהקנהו בקנין בין שהקנהו בחזקה. ורב נחמן דאמר קני על מנת להקנות קנה נהי דמודה במקנה לאחר שלשים יום דלא קנה דאיהו גופיה אמר בפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות פב.) דהאומר לחבירו משוך פרה זו ולא תקנה עד לאחר שלשים יום דלא קנה בעומדת באגם הוה ס"ד דרב נחמן דהכא כיון דלא אמר בהדיא דלא ליקני עד דהוי צורבא מרבנן ואמר סתמא כמאן דאמר מעכשיו ולכי הוי דמי. ורב אשי דמי ליה דכיון שלא רצה להקנות אלא כי היכי דלקנייה לבר בריה מסתמא לא נתכוון שיקנה עד אותה שעה והויא שעתא כלתה לה קנייתו. ומיהו כי אמרי' הכי דוקא בקנין (י)ומשיכה וחזקה שאין מתקיימין אבל בקנין שטר שהשטר קיים ועומד לכי הוי בר בריה צורבא מרבנן קני דהא המקדש את האשה בשטר ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום מקודשת אם לא נאבד השטר ולא נתקרע וכן לענין הגט וכדאיתא התם. הרשב"א ז"ל. ולי נראה דהכא אפי' בשטר לא מהני דהאי גברא מצוה מחמת מיתה הוא ואי בשעתיה לא קני לאחר מיתה נמי לא קני דלאין שטר לאחר מיתה [כתובות נה:] (ז)והיכי דקא פליג רב אשי סתמא: אמר ליה רבא לרב נחמן והא מתנת בית חורון דקני ע"מ להקנות הוא ולא קני. דאי קני ליהוי מודר מותר בו דהא אפסקיה אחר: ומנין א"ל משום דסעודתו מוכיח עליו. שאין אדם עשוי ליתן לאחר סעודה שהכין לנשואי בנו הילכך לא הוי אלא הערמה ואסור כך פי' רבותי. וקשה לי נהי דמוכחת עליו הא בהדיא אמר דלא יהיב מידי לבריה אלא לאקנויי לבר בריה ואפ"ה אקשינן דאם איתא דקני במתנת בית חורון הוה למשרי אע"ג דאמר ליה והן לפניך דמ"מ כיון דקני הא אפסקיה אחר וכיון שכן מאי שני ליה סעודתו מוכחת עליו וכי מוכחת יותר ממאי דאמר בהדיא והן לפניך. ונ"ל דה"ק סעודתו מוכחת עליו דבעי מדיר דליתהני אבוה מסעודה דעביד איהו לבריה דהכי הוא אורחא דמילתא דלאיתהנויי אבוה מסעודה דאיניש אחרינא מאי נפקא ליה מינה הלכך סעודתו מוכחת עליו דאבוה מדידיה מתהני אבל הכא אדרבה ניחא ליה להאי גברא דליתהני בר מאבוה שכך סדר נחלות ולא שתקפוץ נחלה ממנו לבן בנו: ומנין א"ל ר' אליעזר היא דאמר אפי' ויתור אסור במודר הנאה. לאו דשייך הכא דין ויתור אלא לדמיון בעלמא נקטיה דכי היכי דמחמיר ר' אליעזר בנדרים טפי מבדיני ממונות דאילו בדיני ממונות דריסת הרגל שריא ולית בה משום גזל ואילו מודר הנאה מחבירו אסור ליכנס בחצרו ה"נ נהי דקני ע"מ להקנות לענין דינא קני משום חומרא דנדרים אמרינן דלא קני: מאי לאו לאתויי הא מילתא דכיפי. דאפי' לענין דינא קני ע"מ להקנות לא קנה: לא לאתויי לישנא בתרא דשמעתיה דרבא. דאמר דאפי' יבא אבא ויאכל אסור משום דסעודתו מוכחת עליו:

ולענין

רש"י

כיפי דכיתנא. שהיה גוזל אגילי פשתן. ואית דאמרי שהיה משמט עצמו מללמוד תורה והיה עוסק באגילי פשתן: ואי הוה בר ברך צורבא מרבנן מאי. כלומר מה יהיה ומי יורש נכסיך: ליקני הדין דאי הוי בר בריה צורבא מרבנן וכו'. משום דלאכתי לא הוי בר בריה בעולם והוה ליה מזכה לעובר והמזכה לעובר לא קנה: קני על מנת להקנות הוא. דברא בנכסי אביו לא צריך קנין הלכך מקני ליה לבריה אדעתא לאקנויי לבר בריה היא (ג): וכל דקני על מנת להקנות. לא הוי קנין: דהא סודרא קני על מנת להקנות הוא. דהא לא (ד) מקני נותן למקנה כליו של קונה והא מקני ליה לדידיה דקא מקני ליה להוא חפץ לקונה הכא נמי כי אמר על מנת להקנות קני: אי תפיס ליה לא מתפיס. בתמיה. דאי בעי מקנה למישקל בכנפא דסודרא (ה) ולמיקניה למישקליה לדידיה ליכא מאן דמחי ליה: ועוד סודרא. לא דמי להאי כלל דאילו גבי סודרא כי תפיס ליה משמע דהכי אמר ליה קני השתא (ו) בשעת קנין על מנת להקנות וקני השתא הסודר ומקני ליה בשעת קנין החפץ אבל קני נכסי דהדין לאימת קא קני להו לכי הוי בר בריה צורבא מרבנן הלכך השתא נמי לא קני ואסור לקנות להן ובן בנו נמי לא קנה ואי בעי אביו יהיב ליה לנכסיה ולכל מאן דבעי: והא מתנת בית חורון דקני על מנת להקנות הוא ולא קני וזימנין אמר ליה וכו'. דהתם היינו טעמא דלא קני דסעודתו מוכחת עליו דודאי לא יהיב ליה אלא משום סעודה ואסור (ז) הואיל ומחזי דמיתהני מיניה הכא נמי כיון דקא בעי דיאכל אבא לא קנה אידך משום דקא מתהני אביו מיניה והכי אסור: לאו לאתויי הא מילתא דשדיא בכפילא. כלומר האי מעשה שמוטל בתנאי כפול דכפל לדיבוריה דאמר (ח) ליקני הדין ואי הוי בר בריה צורבא מרבנן ליקנייה לבריה דודאי לא קנה. ואית דגרסי מאי לאו לאתויי הא מילתא דשמיט בכיפי מילתא דבית חורון דדמיא לאותו מעשה דכיפי דכתנא: לא לאתויי לישנא בתרא דשמעתיה דרבא. דאמר לעיל (ג) אפי' א"ל והן לפניך שיבא אבא ויאכל אסור אבל היכא דא"ל ליקני הדין דאי (ט) הוי בר בריה צורבא מרבנן לקנייה קני על מנת להקנות הוא:

הדרן עלך השותפין

תוספות

דהוה שמיט כיפי דכיתנא. אגילי פשתן היה שמיט ומקלקל אותם: אסרינהו לנכסיה. הדירו שלא יהנה מנכסיו בחייו ובמותו: אמרו לו. לאביו למה אסרת בנך אחר מותך: אמר ליה ליקני הדין דאי הוה בר' צורבא מרבנן ליקני. כלומר יקנה נכסי הללו שאם יהיה בנו צורבא מרבנן יקנה אותם לו: קנה על מנת להקנות הוא. שהבן קונה לעצמו כדי להקנות לבנו ולא הוי כשאר זוכים בשביל חביריהם ומועיל לכל עיקר הקנייה אינה בשביל עצמו כי אם בשביל חבירו המקבל המתנה אבל הכא אמר ליה קנה כדי שתקנה לבנך כשיהיה צורבא מרבנן וגם לעצמו לא נגמרה המתנה ולא הויא לה כמתנה על מנת להחזיר דמסיק בקידושין (דף ו:) דמקנה בה קרקע לנותן דהתם נגמר המכירה כשאמר ליה הריני נותן לך דבר זה על מנת להחזיר ובכסף זה תקנה לי שדי אבל הכא מפרש בהדיא שאינו מקנה לו אלא ע"מ להקנות: ורב נחמן אמר קני. (והכא קני) ואע"ג דהשתא אין הבן בעולם ולא מחלק בין בא לעולם ובין לא בא לעולם ובין שמקנה לבן עצמו כדי להקנות לבנו: דהא סודרא. שקונין בו חליפין: קנה על מנת להקנות הוא. כלומר ורגילות הוא שהוא מחזיר לו הנודר ויודע הוא שלא יתקיים בידו וקני ליה שהרי יודע שמקנה הוא לו ע"י הקנין החפץ שלו וכמו כן (הכא על מנת) להקנות הוא אע"פ שלא תתקיים מתנה בידו קנה שפיר ויקנה אותה לבן: ומאן לימא לן דהך סודרא אי תפיס ליה לא מתפיס. כלומר מאן לימא לן דאי בעי לא פסיק ליה דילמא ודאי אי בעי פסיק ליה ומתנה מעליא היא (אבל) [ועוד] קני ע"מ להקנות ליכא לדמויי לסודרא דבסודרא קני על מנת להקנות מהשתא הוא דכשעה שמקנה לו הנודר אמר לו שיקנה לו כחליפין מיד ה"נ שמעינן מינה אם אמר להקנות מיד כשעת הקנאה קני: הלין נכסים לאימת קני לכי הוי צורבא מרבנן כבר הדרא סודרא למריה. ולאו דווקא סודרא ונראה דרב אשי סבירא ליה כפומבדיתאי דקני ע"מ להקנות לשון גרוע הוא ולא גמר להקנות לו כלל ולא נגמרה המתנה כלל ולא דמי לנודר שנתנו בידו לסיות קונה בו מיד אבל כשיש תרתי לריעותא שאין המתנה נגמרה לו וגם אחר זמן לאו קנייה הוא ומטעם זה נראה דלאפי' אם נתן לו שטר ואמר לו קנה בשטר זה ע"מ שתקנה בו לבנו והשטר קיים כימי הבן לאו קנייה הוא כסברא דפומבדיתאי והאי דקאמר הדרא סודרא למריה לאו דווקא אלא כלומר קנין שאינו גמור אינו מועיל להקנות בו לאחר זמן ולא דמי לנודר שקנה בו מיד. וכלא שמעינן מור"י שאין אדם יכול להקנות חפץ לחבירו מעכשיו לאחר שלשים יום דההיא שעתא דחל הקנין הדרא סודרא למריה כי ההיא דמתקרע או שאבד למאן דאמר לכשתמן וכן משוך פרה זו ולא תהא קנויה לך אלא לאחר שלשים יום דאם אינה עומדת באגם לא קנה דנתנטלה המסיכה ומיהו אם הקנה לו מעכשיו ע"מ שתהא לאחר ל' ודאי נגמרה המתנה מיד קודם החזרת הנודר: והרי מתנת בית חורון דקני ע"מ להקנות ולא קני. דמקני לו המגר והסעודה להקנות לאביו דלא קנה דלאי קנה א"כ קנאה המקבל והיאתר מקנה לה לאביו וא"כ אמאי אסרו. ומשני משום דסעודתו מוכיח עליו שלא היה רוצה שיקנה כלל כ"א בשביל שיסעוד אביו וא"כ אין דעתו להקנות כלל למקבל כ"א לאביו וכי נמי קנה ע"מ להקנות קני בעלמא משום דמקנה שפיר למקבל יקנה אותה לאחר אבל הכא אין דעתו להקנות כלל למקבל כ"א לאביו: ודמנין א"ל ר"א היא. דמחמיר במודר הנאה הלכך כי נמי קני ע"מ להקנות קני הכא לא קני להחמיר: לאיתויי מאי לאו לאיתויי הא מילתא דשמים כיפי. כלומר ע"מ להקנות ואורי"ת גירסא בכפילא פירוש לשון המושלך בכפילות שכפל דבריו וחזר ואמר אי הוה בר בריה צורבא מרבנן ליקני ע"מ להקנות: לאיתויי לישנא בתרא דרבא. אי אמר והם לפניו אסור: הדרן עלך פרק השותפין

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ה מהל' נדרים הל' ו [ופי"א מהל' מכירה הל' י] סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סימן רכג סעיף ג:
יז ב טוש"ע ח"מ סימן קצה סעיף ה:

מוסף רש"י

צורבא מרבנן. תלמיד חכם (עי' שבת קיד.) או: בחור חריף כמו ביעי דצריבן במס' ביצה (ז.) תלמיד חכם וזקן לא קרי צורבא מרבנן אלא ההוא מרבנן קרי ליה (תענית ד.). אפילו ויתור אסור במודר הנאה. דבר שהוא מוותר לכל אדם ואינו מקפיד עליו (מגילה ח.) ויתור זהו כגון שלוקח מדה של תפוחים בפרוטה ולאחר שמדד לו המדה מוסיף לו שתים או שלשה, וזהו דרך של חנוונין להוסיף על המדות מעצמן, הואיל ובלא תנאי נותן לו לא מיחזי כמקח אלא כמתנה, ואליבא דרבי אליעזר אסור המודר כאותו היתור של מדידת פירות (לעיל לב:) ומיהו לרבנן שרו דמ"מ בשביל המקח הוא מוסיף לזה על החשבון הקצוב לפרוטה, שאילו לא היה לוקח ממנו כדמים לא היה נותן לו חנוני לבעה"ב כלום (רשב"ם ב"ב נו.).

הדרן עלך השותפין

מסורת הש"ס

א) [לעיל לג: וש"נ], ב) [לפרש"י והרא"ש צ"ל דשדיא בכפילא לא לאתויי וכו'], ג) [ע"א], ד) [דף מז. ד"ה וכו'], ה) [ב"ק קט.], ו) צ"ל משיכה, ז) צ"ל והיינו, ח) צ"ל הכא יש,

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר להון לא ליקני הדין. נ"ב כך הוא הגירסא למאי דגרס בכפילא דשדיא בכפילא ויש גורסים כאן א"ל ליקני הדין דאי הואי וכו' ובספרא גרסינן דשמיט בכיפי עיין בפירוש: (ב) שם הא מילתא (דשמיט בכיפי) תא"מ ונ"ב פ"א דשדיא בכפילא: (ג) רש"י ד"ה קני על מנת וכו' לבר בריה היא וכל קני על מנת כצ"ל יהד"א: (ד) ד"ה דהא סודרא וכו' דהא לא אקני נותן למקנה כליו של קונה אלא דמקני ליה לדידיה כי היכא דליהדר קא מקני ליה להוא חפץ: (ה) ד"ה אי תפיס וכו' בכנפא דסודרא למיקציה ולמישקליה לדידיה: (ו) ד"ה ועוד סודרא וכו' דהכי אמר ליה קני השתא הסודר בשעת קנין על מנת להקנות השתא החפץ ומקני ליה בשעת קנין הסודר את החפץ אבל קני ניכסי וכו' צורבא מרבנן לכי הוי הדרא סודרא למריה הלכך השתא נמי: (ז) ד"ה והא וכו' ואסור הס"ד ואח"כ מ"ה אפילו ויתור אסור הואיל ומיחזי וכו' לא קנה אידך משום דמיחזי דקא מתהני: (ח) ד"ה לאו לאתויי וכו' דאמר לא ליקני: (ט) ד"ה לא לאתויי לישנא וכו' דלאי הואי בר בריה:

גליון הש"ס

גמ' וזימנין א"ל וכו'. כעין זה שבת דף ז' ע"ב:

פירוש הרא"ש

דהוה שמיט כיפי דכיתנא. גי' תכשיטי נשים שעושין כיפי והם של פשתן כדאמרינן בשבת (דף נז:) כיפה של צמר: אסרינהו לנכסיה עליה. בחייו ובמותו והעביר נחלתו ממנו ונתנה לאחיו: ואי הוי בר ברך צורבא מרבנן מאי. לא ירש חלק הראוי לאביו: אמר להון ליקני הדין כו'. ע"מ שיקנה לבנו אי הוי צורבא מרבנן: כל קני על מנת להקנות לא קני. דכיון דהוא אינו קונה לעצמו לא חשיב להקנות לאחר וכן כיון דאינו זוכה לו עתה בקנין זה: דהא סודרא קני על מנת להקנות הוא. שהקונה מקנה סודרו למקנה שיתן לו חפץ אחר חליפי הסודר והוא אינו קונה הסודר אלא מחזירהו לקונה ומקנה לו החפץ והי"ע אע"פ שזה אינו קונה מה שנותנים לו יכול הוא להקנותו לאחר: מאן לימא לן דהאי סודרא דאי בעי לא תפיס ליה. אלא ודאי מנהגא בעלמא הוא מה שנהגו להחזיר הסודר ואי בעי תפיס ליה דקני ליה לגמרי אבל הכא שהבן לא קנה כלום לא מצי לקנויי לבר בריה: